

**PRAŽSKÝ SBORNÍK
HISTORICKÝ**

**THE PRAGUE HISTORICAL
REVIEW**

XLVII

Archiv hlavního města Prahy
Praha 2019

Šéfredaktorka: doc. PhDr. Olga Fejtová, Ph.D.

Výkonní redaktoři: prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc. – Nina Lohmann, Ph.D.

Redakční rada:

PhDr. Zdeněk Dragoun, doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc.,
doc. PhDr. Olga Fejtová, Ph.D., Mgr. Hana Gutová Vobrátilková, Ph.D.,
doc. PhDr. Zdeněk Hojda, CSc., Mgr. Petr Jíša (předseda),
doc. PhDr. Václav Ledvinka, CSc., Dr. Robert Luft,
prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc., prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.,
prof. PhDr. Lubomír Slavíček, CSc., PhDr. Martin Svatoš, CSc.,
prof. Dr. Janusz Tandecki, Prof. Dr. Karl Vocelka

Tento svazek lektorovali:

doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc., doc. PhDr. Olga Fejtová, Ph.D.,
doc. PhDr. Zdeněk Hojda, CSc., prof. PhDr. Jiří Holý, DrSc.,
doc. PhDr. Václav Ledvinka, CSc., PhDr. Václav Maidl,
PhDr. Jaroslava Mendelová, prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.,
Mgr. Zlata Prokšová Brátková, PhDr. Michal Přebáň, Ph.D.,
PhDr. Jiří Smrž, doc. PhDr. Ludmila Sulitková, CSc.,
PhDr. Bohdan Zilynskyj, Ph.D.

© Archiv hlavního města Prahy, 2019

ISBN 978-80-86852-88-1 (Archiv hl. města Prahy)

ISBN 978-80-7465-439-8 (Pavel Mervart)

ISSN 0555-0238

*Periodikum je zařazeno na European Reference Index for the Humanities
and the Social Sciences (ERIH PLUS)*

OBSAH

Studia et commentationes

- Jiří Smrž, Správa Malé Strany v 16. a 17. století v rozšířených pamětních zápisech o obnovách městských rad 11
- Pavλίna Gottsteinová, Nové Město pražské ve světle vizitačního protokolu tereziánského katastru z roku 1725 ... 77
- Helena Chalupová, Cesta ztracené pečeti tokem dějin – pohnutý osud Jiříka Šverhamra 145
- Roman Prahľ, Od „Mahabharáty“ po „Krčmu umělců“. K vývoji pražské bohémy v druhé polovině devadesátých let 19. století 173
- Jitka Ludvová, Rakouské tradice v českém divadelnictví. Rakouští divadelníci v Praze v meziválečné době 193

Materialia

- Petr Kreuz, Arbitrážní (ubrmanské) výroky městského soudu Starého Města pražského a soudu spojených pražských měst z doby jagellonské. Příspěvek k poznání mediace a urovnávání sporů v pozdně středověké Praze 227
- Tomáš Velička, Pásky jako oděvní doplněk v Praze 14. až 16. století v písemných pramenech 313
- Marek Lašťovka – Barbora Lašťovková, Proměny pražského uličního názvosloví v letech 1945–1990 379
- Jan Bílek, Místa setkávání Čapkových pátečníků 393

Ex archivo metropolis Pragae

- Václav Ledvinka, Praha v roce nula. Stav hlavního města na konci komunistické éry a cesta k sametové revoluci 411

Recensiones librorum

Pragensia

- Karel IV. a Emauzy. Liturgie, text, obraz, (edd.) Kateřina Kubínová a kol. (*Tomáš Sekyrka*) 431
- Böhmische Bürgertestamente des 15. Jahrhunderts, (Hrsg.) Thomas Krzenck (*Kateřina Jiřová*) 434
- Mlada Holá, Studentské koleje pražské univerzity v pozdním středověku a raném novověku. Dějiny – správa – úřední písemnosti (do roku 1622) (*Michal Svatoš*) 437
- Štěpán Vácha – Radka Heisslerová, Ve stínu Karla Škréty. Pražští malíři v letech 1635–1680. Antonín Stevens, Jan Bedřich Hess, Matěj Zimprecht (*Tomáš Sekyrka*) 441
- Milan Vojáček – Pavla Lutovská – Pavel Koblasa, Bachova kartotéka. Databáze obyvatel pražské aglomerace z let 1850–1914 (*Jiří Pešek*) 445
- Pavel Kladiwa – Petr Kadlec – Dan Gawrecki – Andrea Pokludová – Petr Popelka, Národnostní statistika v českých zemích 1880–1930. Mechanismy, problémy a důsledky národnostní klasifikace I–II (*Jiří Pešek*) 450

Urbana

- Ladislav Baletka – Tomáš Baletka – Eva Čermáková – Zdeněk Pomkla, Valašské Meziříčí. Historie, kultura, lidé (*Hana Gutová Vobrátilková*) 457
- Gerhard Ammerer – Christoph Brandhuber, Schwert und Galgen. Geschichte der Todesstrafe in Salzburg (*Petr Kreuz*) 462
- Beat Fumasoli, Wirtschaftserfolg zwischen Zufall und Innovativität. Oberdeutsche Städte und ihre Exportwirtschaft im Vergleich (1350–1550) (*Martin Nodl*) 468
- Piotr Samól, Młode miasto Gdańsk (1380–1455) i jego patrimonium (*Martin Nodl*) 471

Die Wiener Stadtbücher 1395–1430. Teil 5: 1418–1421, (Hrsg.) Gerhard Jaritz – Christian Neschwara (<i>Hana Pátková</i>)	476
Würzburger Ratsprotokolle 1454–1465. Bearbeitet von Antonia Bieber unter Mitwirkung von Stefan Petersen und Rainer Scharf, (Hrsg.) Franz Fuchs – Ulrich Wagner (<i>Martin Nodl</i>)	479
Paweł A. Jeziorski, Proskrypcja i banicja w miastach pruskich późnego średniowiecza (<i>Martin Nodl</i>)	481
Eva Jullien, Die Handwerker und Zünfte der Stadt Luxemburg im Spätmittelalter (<i>Jiří Smrž</i>)	485
Vorderfflik Twistringhe unde Twydracht. Städtische Konflikte im späten Mittelalter, (Hrsg.) Rudolf Holbach – David Weiss (<i>Martin Nodl</i>)	490
Kriminalregister der Stadt Dresden. Band 2: 1556–1580. Bearbeitet von Mandy Ettelt, (Hrsg.) Thomas Kübler – Jörg Oberste (<i>Petr Kreuz</i>)	493
Karin Trieschnigg, Dr. Johannes Moeden, 1592–1663. Heiratsschwindler – Bürgermeister – Hexenjäger. Zur Karriere eines Juristen im 17. Jahrhundert (<i>Petr Kreuz</i>)	495
Michael Prokosch, Das älteste Bürgerbuch der Stadt Linz (1658–1707). Edition und Auswertung (<i>Ivana Ebelová</i>)	499
Ferdinand Opll – Martin Scheutz, Die Transformation des Wiener Stadtbildes um 1700. Die Vogelschau des Bernhard Georg Andermüller von 1703 und der Stadtplan des Michel Herstal de la Tache von 1695/97 (<i>Jiří Hrbek</i>)	503
Raimo Pullat, Świat rzeczy mieszkańca Tallinna w dobie oświecenia (<i>Olga Fejtová</i>)	507
Geschichte der Stadt Leipzig. Band 3: Vom Wiener Kongress bis zum Ersten Weltkrieg, (Hrsg.) Susanne Schötz (<i>Jakub Raška</i>)	511

Migration und Innovation um 1900. Perspektiven auf das Wien der Jahrhundertwende, (Hrsg.) Elisabeth Röhrlich unter Mitarbeit von Agnes Meisinger (<i>Nina Lohmann</i>)	516
Martin Jemelka – Ondřej Ševeček, Tovární města Baťova koncernu. Evropská kapitola globální expanze (<i>Ondřej Hojda</i>)	523
Petr Koura, Singaři a potápky v protektorátní noci. Česká swingová mládež a její hořkej svět (<i>Jiří Pešek</i>)	530

Archeologica

Zdeněk Dragoun a kolektiv, Archeologický výzkum v Praze v letech 2017–2018	539
Seznam vyobrazení	667
Seznam autorů	669
Contents	671
Inhalt	675

SPRÁVA MALÉ STRANY V 16. A 17. STOLETÍ V ROZŠÍŘENÝCH PAMĚTNÍCH ZÁPISECH O OBNOVÁCH MĚSTSKÝCH RAD

Jiří Smrž

V období pozdního středověku vznikl v prostředí pražských měst poměrně složitý systém nižších městských úřadů, na něž městská rada přenesla část svých dosavadních kompetencí. Tento trend pokračoval i v nadcházejícím období raného novověku, což nás při práci s dochovanými prameny jednotlivých správních orgánů pražských měst staví před nesnadný úkol přesného určení jejich provenienční příslušnosti. S ohledem na tuto skutečnost by proto mělo být jedním z prvořadých úkolů historiků, kteří se věnují dějinám pražského souměstí, co nejuceleněji popsat vývoj, strukturu a kompetence jednotlivých orgánů městské správy a vzájemné hierarchické vztahy mezi nimi.

Pragensiální bádání se doposud systematicky věnovalo jednotlivým úřadům, přičemž každý badatel vždy postupoval tak, že nejprve shromáždil dochované knihy vzešlé z činnosti daného úřadu a následně provedl důsledný rozbor v nich obsažených zápisů. Zjevnou nevýhodou této (jinak metodologicky precizní) metody je pocho-pitelná absence studií o úřadech, z jejichž činnosti se žádné úřední knihy nedochovaly či dokonce vůbec nevznikly. Nedostatkem dosavadního bádání bylo rovněž zaměření vedených výzkumných projektů, které se až na výjimky věnovaly úřadům v prostoru pravobřežní Prahy, tedy na Starém a Novém Městě pražském. Proto se dnes nacházíme v situaci, kdy zcela chybí přehledové i dílčí práce o třetí nejvýznamnější části pražského souměstí – o Malé Straně.

Tento stav je způsoben značnou torzovitostí dochovaných úředních knih zejména pro 16. a první polovinu 17. století. Pro rekonstrukci vývoje malostranské správy v tomto období proto výše popsanou metodu nelze aplikovat. Můžeme však využít jiný typ pramenů, a to zejména tzv. rozšířené pamětní zápisy o obnově městských rad. Struktura těchto zápisů byla standardizována – po úvodní pasáži

přibližující okolnosti obnovy rady následoval jmenný výčet nově dosazených konšelů, za který byl připojen seznam osob pověřených pro nadcházející funkční období službami pro město (obecní starší, představitelé městských úřadů, městský rychtář, osoby pověřené dohledem ve čtvrtích a představení městských cechů). Každý zápis nám tedy k roku obnovy podává ucelený přehled (a to v hierarchickém pořadí) všech orgánů městské správy a zároveň eviduje osoby vykonávající tuto funkci.

Rozšířené pamětní zápisy o obnově městských rad nacházíme v různých typech městských knih, v případě Malé Strany je to nejčastěji v radních manuálech a rovněž v registrech purkmistrovského úřadu. A právě „znovuobjevení“ rukopisu register purkmistrovského úřadu z let 1630–1681, který je uložený v Knihovně Národního muzea (rkp. III B 3), umožnilo dosavadních deset badatelsky známých zápisů z let 1572–1580 a 1634 doplnit o dalších čtrnáct z let 1630–1678. Tyto zápisy bylo ještě možné doplnit z radních manuálů o duplicitní zápisy pro roky 1653, 1658, 1670 a 1671. Velmi cenným je pak nově objevený zápis z konce 17. století, z roku 1694. Celkově bylo možné pro vedený výzkum využít 29 zápisů pro 25 let ve dvou (případně ve třech) časových obdobích – je to období sedmdesátých let 16. století (1572–1580) a větší část 17. století (1630–1678; zápis z roku 1694 je ojedinělou sondou do závěru 17. století a vytváří do určité míry samostatný celek).

Představená pramenná báze umožnila dvě roviny výzkumu. Tou první je sledování jednotlivých složek městské správy – jejich pořadí v zápisu, početní vývoj jejich představitelů a v neposlední řadě rovněž proměňující se označování úřadu, a to jak v češtině, tak rovněž v němčině. Druhou rovinou výzkumu byla personální analýza osob jmenovaných v zápisech, jejichž výsledkem jsou osobní medailonky politicky aktivních měšťanů zachycující jejich kariéru v městské správě. Zápisy ze sedmdesátých let 16. století evidují celkem 155 osob, ze 17. století známe osudy celkem 754 malostranských měšťanů. Provedená analýza odhalila personální propojení mezi jednotlivými složkami městské správy na Malé Straně, zejména vztah jednotlivých městských úřadů s centrálním samosprávním orgánem – městskou radou. Na základě těchto vztahů bylo možné systematizovat jednotlivé městské úřady a popsat jednotlivé úrovně správy.

V čele královských měst na území Českého království stáli po porážce stavovského povstání v roce 1547 zástupci krále – královský hejtman a královský rychtář. Přestože obě funkce byly na systému obnov městských rad nezávislé, jméno královského rychtáře bylo pravidelně uváděno na počátku soupisu nově obnovené rady. Zatímco funkce královského hejtmána byla obsazována příslušníky šlechtického stavu, do úřadu královského rychtáře byli běžně dosazováni měšťané, a to zpravidla osoby se zkušenostmi z působení v městské radě. Ústředními orgány městské samosprávy byly dva sbory – městská rada a sbor obecních starších. Obě kolegia měla v případě Malé Strany ustálený počet dvanácti členů, kteří hráli ústřední úlohu v celém systému správy (velmi často jako inspektoři nad jednotlivými úřady).

Orgány městské správy, jež byly v podřízeném postavení vůči městské radě, můžeme rozdělit na plnohodnotné městské úřady (někdy nazývané jako specializované) a na nižší složky pečující o pořádek ve městě. Mezi specializované městské úřady na Malé Straně patřil úřad šestipanský spravující městské důchody, úřad obecního špitálu, zádušní úřad pečující o jmění městských kostelů, stavební úřad, úřad kvartýrmistra a úřady pro kontrolu váhy chleba, měř a vah a překupnictví. Instituce, které dbaly na pořádek ve městě, reprezentují hejtmané čtyř městských čtvrtí a jim podřízení desátníci, osoby pověřené dohledem nad pravidelným čištěním komínů, úředníci nad obecní hutí, osoby kontrolující dovážené pečivo přespolních pekařů a osoby udržující čistotu v okolí masných krámů.

Stranou stály dva úřady, které rovněž podléhaly dohledu městské radě. Prvním z nich byl úřad městského rychtáře, sestávající z rychtáře, písaře a konšelů. Druhým byl úřad městského berníka. Specifické postavení měly na Malé Straně cechy a jejich představení – cechmistři, kteří zajišťovali nejnižší úroveň organizace městského obyvatelstva pro vojenské, berní a bezpečnostní účely. Přestože cechmistry nelze označit za městské úředníky, byli zástupci městské vrchnosti, a proto podléhali evidenci v rámci rozšířených pamětních zápisů o obnovách městských rad. Na rozdíl od ostatních městských úředníků však nebyli obnovováni po jmenování nové rady, nýbrž byli voleni členy cechu na schůzích řemeslnických organizací. Samostatná kapitola je věnována rovněž písařům, kteří působili při městské radě a jednotlivých úřadech a jejichž jména se sporadicky objevují v analyzovaných zápisech.

Výsledkem práce s rozšířenými pamětními zápisy o obnovách městských rad není a ani neměla být přehledová studie shrnující správní vývoj Malé Strany. Snahou autora bylo využít netradiční pramen a k němu adekvátní výzkumné metody a na základě personálního rozboru rekonstruovat strukturu malostranské správy ve druhé polovině 16. a v průběhu 17. století. Výsledkem je prakticky orientovaný přehled institucí raně novověké správy, přičemž o některých z nich bylo pojednáno vůbec poprvé. Přestože základní struktura městské správy byla podobná jako v dalších českých a zejména pražských městech, výzkum prokázal existenci specifických orgánů (např. institucionalizovaný dohled nad čištěním komínů zavedený po požáru Malé Strany v roce 1541 nebo úřad kvartýrmistra související s ubytováním příslušníků dvora v těsném sousedství Pražského hradu) a naopak absenci většího počtu tzv. subdelegovaných úřadů (úřadů s delegovanou soudní pravomocí), což bylo patrně zapříčiněno silnou pozicí městské rady. Odlišný správní vývoj na Malé Straně byl dán zejména skutečností, že na rozdíl od Starého a Nového Města pražského byla Malá Strana až do roku 1628 přímo podřízena úřadu královského podkomořího.

Plánované využití stejného pramene pro rekonstrukci správních institucí v městech pravobřežní Prahy – Starého a Nového Města pražského v budoucnu umožní rozsáhlejší komparaci.

Pavλίna Gottsteinová

NOVÉ MĚSTO PRAŽSKÉ VE SVĚTLE VIZITAČNÍHO PROTOKOLU TEREZIÁNSKÉHO KATASTRU Z ROKU 1725

Cílem příspěvku je seznámit badatelskou veřejnost s výjimečně cenným pramenem, vizitačním protokolem tereziánského katastru, který přináší řadu informací o pražských domech pro období vrcholného baroka. V popředí zájmu této studie stojí Nové Město, které je v mnoha případech konfrontováno s údaji ze staroměstských a malostranských vizitačních tabel. V osmi samostatných kapitolách byla na základě výše zmíněného pramene diskutována řada otázek týkajících se vůbec největšího pražského města. Množstvím staveb nemohlo Novému Městu konkurovat žádné jiné české město (např. Plzeň čítala dle konečného elaborátu tereziánského katastru 335 domů, České Budějovice 494 domů). Většina novoměstských domů patřila k rustikálu a nebyla žádným způsobem osvobozena od placení daní. V roce 1725 se na Novém Městě nacházelo pouze 16 zemskodeskových paláců (1,4 % všech domů), což bylo v porovnání s ostatními pražskými městy vůbec nejméně. Překvapujícím údajem byla vysoká koncentrace šosovních domů (9,1 %), která vysoce převyšovala Staré i Menší Město pražské. Majiteli novoměstských šosovních domů byla obdobně jako u deskových domů téměř výhradně šlechta a podle průměrné ceny (4 101 zl.) se jednalo o nákladně vystavěné objekty.

Na základě výzkumu zaměstnání majitelů domů lze poupravit tvrzení starších badatelů, kteří zařadili Nové Město mezi řemesnická města. Podle vizitačních tabel živil 41 % vlastníků novoměstských domů a 52 % majitelů staroměstských domů výkon nějakého řemesla nebo provozování živnosti. Specializace řemesel a živností byla v obou městech obdobná – na Starém Městě zastávali majitelé domů 94 různých profesí, na Novém Městě 86. Podíl provozovaných řemesel se lišil – například na Starém Městě se výrazně více majitelů nemovitostí zabývalo zpracováním kovů nebo výrobou oděvů, na Novém Městě bylo mezi majiteli podstatně více nákladníků nebo

zpracovatelů dřeva. Podstatný rozdíl byl zjištěn u výdělků, neboť novoměstský řemeslník či živnostník si v průměru vydělal ročně pouze 229 zl., zatímco staroměstský 488 zl.

Nové Město bylo oblíbenou lokalitou i pro šlechtu – v jejím vlastnictví zde bylo 14,3 % domů (např. na Starém Městě to bylo 8 % domů). Neusazovala se pouze na prestižních adresách, jako byly ulice Panská, Hybernská nebo Na Příkopě, ale i v odlehlých koutech Horního Nového Města. Průměrná cena domu na Novém Městě byla v porovnání se Starým Městem zhruba poloviční (1 461 zl.), přitom prodejní částka více než poloviny objektů nepřesáhla hranici 1 000 zlatých. Nižší prodejní částky korespondují s jejich velikostí a stavem. Zjednodušeně lze říci, že domy Nového Města byly oproti Starému a Menšímu Městu o jedno patro nižší. Dostatek volného prostoru uvnitř novoměstských hradeb umožňoval výstavbu zcela nových domů nebo jejich rozšiřování směrem do šířky, zatímco ostatní pražská města musela navyšovat své domy o další patra. Většina novoměstských objektů byla postavena z kamene, nicméně asi třetinu z nich tvořily stále domy dřevěné. Rovněž přibližně třetina objektů se nacházela v nedobrému stavebním stavu. Nejvíce neutěšeným dojemem působila Zderazská čtvrť, naopak obnovou prošla po tzv. francouzském požáru čtvrť sv. Petra.

Nové Město se v první třetině 18. století vyznačovalo velkým množstvím zahrad a vinic o různých velikostech. Nacházely se téměř u každého třetího domu a zabíraly 27 % z celkové výměry Nového Města. Na zhruba 50 hektarech se rozkládaly užitkové zahrady, na osmi hektarech okrasné (odpočinkové) zahrady a na 24 hektarech vinice. Nejzelenější částí Nového Města byla bezpochyby Štěpánská čtvrť.

Není překvapením, že stejně jako v ostatních pražských městech panovala na Novém Městě vysoká koncentrace hospod. Byly provozovány v každém třetím domě a za rok se v nich vypilo celkem 26 000 hektolitřů piva. V pražských domech se také pivo vařilo a konkrétně na Novém Městě se na jeho produkci podílelo pět pivovarů a 53 nákladnických provozů.

Studie zdaleka nevyčerpala všechny informace, které jsou ve vizitačních tabelách obsaženy, a další badatelé na ni mohou navázat díky pramenné edici, která je jak pro Nové Město, Malou Stranu, ale i Hradčany zpracována.

Helena Chalupová

CESTA ZTRACENÉ PEČETI TOKEM DĚJIN – POHNUTÝ OSUD JIŘÍKA ŠVERHAMRA

Příspěvek pojednává o konkrétní staropražské pověsti, vážící se k domu U Křížku v Martinské ulici v Praze, jejího hlavního protagonistu Jiřího Šverhamra inkorporoval do českých dějin Václav Hájek z Libočan. Nově vytvořený příběh, obsahující pasivně agresivní nacionální prvek, se postupně stal jedním z důležitých článků pražské legendistiky i městské historie Prahy jako takové. Článek nastiňuje genezi líčení Šverhamrovy smrti pro osudové pečetidlo v průběhu času a zejména zajímavý aktualizační potenciál, který tento příběh projevil v dobách silícího česko-německého antagonismu. Sledovaný syžet vykazoval od svého vzniku až do moderní doby silný aktualizační potenciál, jehož využívala literatura, zpočátku především odborného charakteru, a posléze beletrie. Všechny sledované texty jsou ovšem ovlivněny dobou a kontextem vzniku. Výrazněji rezonoval již na počátku v německojazyčném prostředí, kde významnou roli sehrál německý překlad Hájkovy kroniky, z něhož jednotliví autoři vycházeli. Největší frekvenci příběhu zaznamenáváme v 19. století, kdy byl syžet doplňován a interpretován mnoha rozmanitými způsoby, nacházíme zde tedy mnoho rozmanitých interpretací a parafrází originálního textu. Jednotliví autoři do něho projektovali své problémy i záměry. Viditelná je také rovina soupeření českého a německého etnika, která se ve vnímání příběhu objevuje v polovině 19. století: Jiří Šverhamr je na jedné straně ctnostmi oplývající Němec zavražděný Čechy, jakož i agresor nenávidějící vše české na straně druhé. Odkaz této ahistorické nacionální linie lze sledovat ještě před druhou světovou válkou. Po druhé světové válce Hájkův příběh ztratil aktualizační potenciál.

OD „MAHABHARÁTY“ PO „KRČMU UMĚLCŮ“

**K VÝVOJI PRAŽSKÉ BOHÉMY
VE 2. POLOVINĚ 90. LET 19. STOLETÍ**

Fenomén bohémy je přítomný v Praze už od poloviny 19. století, ale jejím nejslavnějším střediskem se od začátku 80. let stala profesně i generačně smíšená stolní společnost Mahabharáta. K ní patřila i řada osobností postupně se etablujících v kulturní veřejnosti.

Mahabharátě jako takové byla už dřív věnována pozornost, i soustavná, ale tento příspěvek je zaměřen k méně známé pozdní fázi jejího působení. Hlavně z okruhu Mahabharáty totiž pocházeli výtvarníci podílející se roku 1898 na formování a výzdobě „Krčmy umělců U nesmysla“ pro pražskou výstavu architektury a inženýrství. Krčma patřila k prestižním projektům výstavy.

Předložený příspěvek se při nedostatku archivních pramenů ke Krčmě opírá hlavně o její mediální prezentace a kromě příznivé odezvy zaznamenává i nástup odpůrců. Identifikuje blíž program výzdoby Krčmy i její jednotlivé součásti a zkoumá zejména podíl jednotlivých výtvarníků na tomto projektu. Součásti výzdoby parafrázuje i paroduje aktuální umělecké a kulturní poměry v duchu chápání širšího publika.

Krčma jako svěbytný Gesamtkunstwerk byla realizována v převratném kulturním kontextu a rychle se diferencujícím tvůrčím prostředím. K vytváření Krčmy se její autoři dokázali ještě sejit ve znamení reprezentativního ztělesnění a „oficializovaného“ image české bohémy. Avšak už v době budování Krčmy došlo k mnohonásobné spolkové „secesi“ a v Praze si začaly vzájemně konkurovat dva spolky českých umělců.

Ostatně i stávající koncept bohémy začal být už tehdy revidován, hlavně s nastupujícím uměleckým a literárním modernismem.

Jitka Ludvová

ÖSTERREICHER IM PRAGER DEUTSCHEN THEATER IN DER ZWISCHENKRIEGSZEIT

V českých zemích, podobně jako v jiných částech rakouské monarchie, se ve veřejně provozovaném divadle od jeho počátku v polovině 18. století silně angažoval stát. V Praze bylo roku 1785 zřízeno policejní ředitelství, které mj. dohlíželo na činnost divadla a provozovalo cenzuru. Stát nepodporoval amatérské divadlo, protože nedůvěřoval jeho kvalitě. Podporoval profesionální umělce, kteří v té době ztráceli zázemí zanikající zámecké kultury, a vycházel vstříc jejich sociálním potřebám. Pomocí dekretů a zákonů stát postupně umožňoval profesionální stabilizaci divadelnictví: Roku 1846 byl vydán autorský zákon (*Allerhöchstes Patent vom 19. Oktober 1846*) a 1850 divadelní zákon (*Verordnung des Ministeriums des Inneren [...] Nr. 454*), který v porevoluční době potvrdil hierarchii policejního dohledu. Roku 1862 povolil stát zřízení české a německé zemské scény v Praze (*Königl. deutsches Landestheater/Ständetheater – Königl. tschechisches Landestheater/Prozatímní divadlo*). Pro zaměstnance divadel platilo od roku 1870 právo na stávku a výnosy z let 1887 a 1888 byli i oni zahrnuti do zákona o veřejnoprávním úrazovém a nemocenském pojištění. Divadelnictví v českém a německém jazyce, jež se rozvinulo v českých zemích, bylo po roce 1900 svou kvalitou umělecky srovnatelné, politickým zaměřením ovšem rozdílné. Nicméně působilo v jednotném legislativním rámci. Mělo také stejně silně rozvinuté sociální hnutí, které pak přetrvalo i po vzniku Československa. V obecném povědomí Čechů a Němců zůstalo zakotveno přesvědčení, že stát má podporovat práci umělců a zaručit jí sociální standard.

Po první světové válce, resp. po vzniku Československa museli zaměstnanci německých divadel v Čechách a na Moravě založit nové, na Vídni nezávislé profesní organizace. Sdružil je *Bund der deutschen Bühnenangestellten in der Tschechoslowakei* se sídlem v Brně. V roce 1921 reprezentoval *Bund* 24 německých divadel s 1 060 zaměstnanci. Stal se součástí celoevropského kartelu německojazyčných

scén, k němuž dále patřily Genossenschaft der deutschen Bühnen in Deutschland, Österreichischer Bühnenverein a Schweizer Verband der deutschen Theater. Oporou německojazyčného divadelnictví v Praze zůstaly velké spolky, založené ještě v době monarchie: *Deutscher Theaterverein* (založen 1883) zajistil stavbu Nového německého divadla (*Neues deutsches Theater*), moderního jeviště pro operní provoz (otevřeno 1888). *Deutsches Haus* (založen 1862) dal v listopadu 1920, po zabrání Stavovského divadla českými herci, k dispozici pavilon ve své zahradě, který jako „Kleine Bühne“ převzal funkci druhé pražské německé scény. *Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen* (založena 1891) vydávala významné tiskoviny, v nichž vycházely též divadelní kritiky vysoké úrovně a dramatické texty domácích autorů. *Deutscher Volksbildungsverein Urania*, založený podle rakouské inspirace roku 1917, poskytoval divadlu propagaci, pořádal loutková představení pro děti a kupoval pro své předplatitele celé abonentní řady (*Urania Klassiker-Vorstellungen*). Jeho licence na promítání filmů k veřejně prospěšnému a humanitárnímu účelu, získaná v roce 1921, měla velký význam pro udržení německého filmu v Praze.

Angažmá divadelních umělců z bývalé monarchie byla na pražském německém jevišti regulována ochranou pracovního trhu, kterou po válce převzalo jak Rakousko, tak Československo. Některá pracovní místa byla vázána na státní příslušnost uchazeče. Zaměstnávání cizinců bylo pro divadlo spojeno s vysokými poplatky a omezováno kvótami. Nejen divadelní umělci, ale i publicisté a autoři proto nejednou měnili své občanství podle dostupných pracovních míst. Rakušané (v geografickém smyslu) byli přirozenou součástí všech souborů pražského divadla již od doby jeho vzniku, ale většina uzavírala jen krátkodobé smlouvy. V meziválečných letech žilo v Praze delší dobu pouze několik málo svobodných nebo rozvedených rakouských hereček. Podle dochované divadelní dokumentace lze podrobně sledovat jejich pražskou uměleckou dráhu, o jejich soukromém životě nejsou však žádné informace; jejich pozůstalosti zmizely nebo zanikly hned po jejich smrti nebo při poválečném odsunu německého obyvatelstva. Rakouští židovští herci se v Praze hojně uplatnili v druhé polovině třicátých let, kdy museli opustit svá působiště v Německu a v Rakousku začaly být jejich profesionální možnosti

omezovány. Jejich pražské hostování umožnila společnost Freunde des deutschen Theaters, kterou roku 1934 založil ředitel pražského divadla Paul Eger a která shromažďovala finanční dary (divadlu dlouhodobě pomáhal bankovní dům Petschek). Řada rakouských divadelních umělců pak od jara 1938 přes Prahu emigrovala do zámoří.

Výjimečnou událostí s politickým podtextem bylo v roce 1928 propůjčení Řádu Bílého lva IV. kategorie za občanské zásluhy bývalému řediteli pražského německého divadla Leopoldu Kramerovi (1869 Praha – 1942 Vídeň, ředitel 1918–1927). Ministr zahraničí Edvard Beneš, který návrh přednesl na ministerské radě, a prezident T. G. Masaryk, který Kramerovi řád propůjčil, se jako představitelé státu tímto způsobem omluvili rakouskému občanovi za chování české veřejnosti a československých úřadů v souvislosti se zabráním Stavovského divadla českými herci 16. listopadu 1920.

Vedle jednotlivých umělců hostovaly v meziválečných letech velmi úspěšně na pražském německém jevišti i celé jazykově německé soubory. Jako první tu vystoupil vídeňský Raimundtheater v březnu 1922. Do zániku pražského německého divadla v létě 1938 uspořádalo na dvou pražských německých scénách dvanáct vídeňských souborů více než padesát vystoupení (Burgtheater, Staatsoper, Volkstheater, Theater in der Josefstadt, Theater der Komiker, Wiener jüdische Kunstbühne, Max und Moritz ad.). Raimundtheater pak naopak v roce 1923 uvedl na německém jevišti první českou hru (Karel Čapek, *Die Sache Makropulos*).

Petr Kreuz

ARBITRÁŽNÍ (UBRMANSKÉ) VÝROKY MĚSTSKÉHO SOUDU STARÉHO MĚSTA PRAŽSKÉHO A SOUDU SPOJENÝCH PRAŽSKÝCH MĚST Z DOBY JAGELLONSKÉ

PŘÍSPĚVEK K POZNÁNÍ MEDIACE A UROVNÁVÁNÍ SPORŮ
V POZDNĚ STŘEDOVĚKÉ PRAZE

Príspevek je venovan tematicke mimosoudního urovnávání, zprostředkování a mediace sporů. Je částečně inspirován konceptem tzv. infrajustice, který byl formulován na počátku 80. let ve francouzském bádání a který vycházel z opodstatněné představy, že není adekvátní redukovat právní realitu a praxi pouze na justici.

Príspevek shrnuje poznatky staršího českého bádání o tzv. *ubrmanech* (*smlouvcích*, arbitrech). Ti představovali tradiční institut českého středověkého a raně novověkého, zejména zemského práva, který byl určen k mimosoudnímu rozhodování sporů v podobě tak řečeného narovnání (tj. smlouvy o urovnání sporu). Vedle úpravy postavení ubrmanů v českém zemském právu je věnována detailní pozornost vývoji ustanovení o arbitráži, ubrmanech a smírčích smlouvách v městském právu českých zemí počínaje brněnskou právní knihou písaře Jana (druhá polovina 50. let 14. století) a konče kodifikací českého městského práva z roku 1579.

V dosavadním domácím bádání nebyla zatím problematice mimosoudního rozhodování, urovnávání a mediace sporů věnována větší pozornost. Za zmínku stojí pouze historik Z. Winter, jenž v druhé části svého díla o veřejném životě českých měst v 15. a 16. století nejen reprodukoval řadu případů smírných urovnání sporů a konfliktů prostřednictvím *ubrmanů*, ale pokusil se také postihnout praktický dosah a míru právní relevance ubrmanských smluv.

Studie vychází z analýzy souboru celkem 22 smírčích výroků, ubrmanských smluv a urovnání sporů z jagellonské epochy, které

jsou zapsány v knize nálezů (*liber sententiarum*) Starého Města pražského z let 1479–1531 a v knize nálezů spojených pražských měst z let 1518–1527. Šestnáct z výše uvedených výroků je zachyceno ve staroměstské knize nálezů a pochází z let 1500–1517. Zbývajících šest výroků, které vznikly v letech 1518–1524, je zapsáno v knize nálezů spojených pražských měst.

Zkoumaný soubor 22 výroků se z větší části a z více hledisek vymyká z rámce běžně vynášených ubrmanských rozhodnutí a uzavíraných smírů. Do zkoumaných pražských knih nálezů tak byly zapsány především rozhodčí výroky a smíry ve skutečně závažných či dlouho trvajících sporech, v nichž zřejmě bylo žádoucí, aby tato rozhodnutí stvrdil svou faktickou autoritou (také) staroměstský, resp. pražský městský soud, či dokonce aby toto rozhodnutí společně s ním zaštitilo svou autoritou nějaké početnější kolegium. Nejednalo se přitom jen o rozhodnutí a smírčí výroky ve sporech mezi právníckými osobami a významnými fyzickými osobami z pražských měst, ale i výroky mezi subjekty, které nespádaly do soudní pravomoci městského soudu Starého Města pražského, resp. spojených pražských měst.

Co se týče předmětu sporů, ve vynesených rozhodcích a smírčích výrocích výrazně převažovaly výroky v trestněprávních případech nad výroky v ostatních (civilněprávních) sporech. Mezi samotnými trestněprávními případy dominovala urovnání sporů vyvolaných urážkou na cti. Vedle nich byly urovnávány také případy zranění či usmrcení během rvačky či výtržnosti. Výraznou skupinu mezi zbývajícími případy tvořila tři rozsáhlá urovnání ve sporech mezi cechy téhož řemesla ze Starého a Nového Města pražského z roku 1512.

Cílem tohoto příspěvku bylo na nerozsáhlém, nicméně výrazném příkladu upozornit na to, že rozhodčí výroky a smírčí smlouvy představují významné a polyvalentní, nicméně dosud do značné míry opomíjené prameny, které mohou výrazně přispět k poznání právní praxe ve městech, právních vztahů mezi jejich obyvateli a infrajustičních postupů včetně neformální komunikace při mimosoudním urovnávání sporů. Zároveň mohou posloužit i jako prameny k poznání každodennosti, komunikačních praktik a osobních vazeb obyvatel pozdně středověkých a raně novověkých měst v českých zemích.

Tomáš Velička

PÁSY JAKO ODĚVNÍ DOPLNĚK V PRAZE 14. AŽ 16. STOLETÍ V PÍSEMNÝCH PRAMENECH

Pásy, jako hmotný artefakt, byly v předloženém textu nastíněny optikou písemných pramenů pražského souměstí. Jejich výroba byla rozdělena mezi zlatníky a pasíře – obě řemesla v organizované cechovní podobě jsou v pražské aglomeraci doložena shodně od 14. století. Zatímco zlatníci se věnovali výrobě hlavně zlatých a stříbrných pásů, pasíři zhotovovali pásy jak kožené, tak i kovové, u nichž se jako materiál uplatnila především mosaz, železo a měď. Oba dva cechy neodlišoval jen rozdílný materiál používaný k výrobě, ale také jejich sociální profil. Zatímco zlatníci byli cechem nejpřednějším, jehož zástupci pravidelně zasedali ve staroměstské radě, pasíři náleželi k cechům chudším, čemuž odpovídal i jejich omezený politický vliv. Další rozdíl spočíval v lokalitách, v nichž žili: zlatníci především na Starém Městě, pasíři na Novém Městě. Pro dobu lucemburskou můžeme poměrně dobře rekonstruovat ty části města, kde se pasíři usazovali. Na Novém Městě to bylo zvláště do oblasti přiléhající ze severovýchodu ke Koňskému trhu, které se také přezdívalo Pasířská čtvrť. Na Starém Městě to bylo zvláště ve východní části Havelského tržiště. Zdá se, že hmotné rozdíly mezi novoměstskými pasíři byly značné. Někteří z nich vlastnili domy o hodnotě několika desítek kop grošů (a zasedali také v městské radě), jiní nebyli schopni splácet své dluhy čítající jen pár grošů. Na Novém Městě patřili pasíři k nejrozšířenějším řemeslům a jejich výroba v pozdním středověku byla téměř jistě alespoň částečně určena na export. To se ale patrně změnilo během 16. století, kdy zastoupení pasířů ve srovnání s ostatními řemesly v novoměstské knize přijímání měšťanů je zcela okrajové a dokládá postupný ústup pasířské činnosti na Novém Městě pražském (zřejmě ve prospěch dovozu tohoto sortimentu).

Produkce pražských pasířů byla již v pozdním středověku doplňována ale i dovozem tohoto zboží. Až do konce 16. století máme však

pro obchod s tímto sortimentem pouze náznaky, které poukazují na to, že místem, odkud do Prahy toto zboží proudilo, byl v první řadě Norimberk. V dodávkách surovin lze doložit, že jistou roli hrálo česko-saské Krušnohoří. V dochovaných ungeltních registrech z roku 1597 můžeme podchytit dovoz surovin potřebných pro produkci pásů (kovy, kovové polotovary, tkaniny), import kovového šmejdu, ba i přímo pásů. Většinu obchodu s pásy měli pod kontrolou domácí obchodníci, méně se v něm uplatňovali přespolní – opět tu figuruje hlavně Norimberk.

Je jasné, a vyplývá to i z rudolfinských protidrahotních řádů, že pásy náležely k prominentnímu zboží. To ostatně dokládají i pokusy postihnout držbu pásů v pražské společnosti. Vycházeli jsme z analýzy měšťanských testamentů a pro období sklonku 16. století potom rovněž z pozůstalostních inventářů. Cena těchto produktů se v pozdním středověku obvykle pohybovala mezi 10–20 kopami míšeňských grošů, což již samo o sobě představovalo vysokou hodnotu. Jednalo se o poměrně luxusní zboží, což dokládá i skutečnost, že pásy bývají nezdědka zařazovány mezi klenoty a další cennosti. Díky rozsáhlé heuristice tak bylo možno poukázat na některé proměny v módním vývoji užívání pásů během 15. a 16. století.

Marek Lašťovka – Barbora Lašťovková

PROMĚNY PRAŽSKÉHO ULIČNÍHO NÁZVOSLOVÍ V LETECH 1945–1990

Studie je zaměřena na „symbolické proměny městské krajiny“, konkrétně proměny uličního názvosloví. Proměny v oblasti uličních názvů lze v období socialismu shrnout do několika základních skupin: 1. Proměny jednotlivých názvů, motivované různě (např. v důsledku stavebních změn), mnohdy však ideologicky či politicky. Jejich množství není nijak rozhodující, jsou však nejvíce na očích, provázely je mnohdy i slavnostní ceremonie, názvy zde působily, resp. měly působit, jako pomníky. Tyto názvy, právě z důvodu ideologie, většinou do dnešních dob nepřežily. 2. Hromadné změny názvů ulic provázelo připojení okolních obcí k hlavnímu městu v letech 1968 a 1974. Počet ulic v Praze se v těchto dvou letech zdvojnásobil a doslova ze dne na den se v Praze ocitlo množství duplicitních názvů. A to relativně krátce poté, co se zde podařilo duplicitu názvů, které trvala dlouhou dobu po vzniku tzv. Velké Prahy v roce 1920/1922, vymýtit. 3. Významnou změnou procházelo město v 70. a 80. letech zejména v souvislosti s rozvojem výstavby velkých sídlišť, a tedy i vznikem mnoha nových ulic, které bylo třeba pojmenovat. Zdánlivě takový rozvoj přináší možnost využít názvosloví pro politickou a společenskou propagandu, avšak při množství ulic, které Praha měla (cca 6 500), šlo spíše mnohdy o to, kde se při pojmenovávání inspirovat a hledat nové názvy. Každý uvedený okruh změn ukazuje pražské uliční názvosloví v jiných souvislostech a přispívá tak k prohloubení obrazu Prahy 2. poloviny 20. století.

Jan Bílek

MÍSTA SETKÁVÁNÍ ČAPKOVÝCH PÁTEČNÍKŮ

Pátečníci bylo nevelké volnější soukromé společenství asi šedesáti českých intelektuálů, dodržující určité zvyklosti, které sdružil spisovatel a novinář Karel Čapek v letech 1924–1938 v Praze. Předložená práce se zabývá třemi místy, kde se společnost vždy v pátek v pozdním odpolední a podvečeru setkávala. Páteční setkání začala v Čapkově pronajatém bytě v Říční ulici č. p. 532 na pražském malostranském Újezdě. Stavební plán a údaje o dispozici a obytné ploše bytu nemáme k dispozici. Zde se po přechodném formujícím období scházeli od přelomu října a listopadu 1924 do hostitelova přestěhování do vlastního domu na jaře následujícího roku původní páteční kroužek. Po Čapkově přestěhování do novostavby vlastní části dvojdomu č. p. 1853 na pražských Vinohradech v dubnu 1925 byla společnosti pátečníků vyhrazena v přízemí vily zadní obdélníková místnost (jídlna) s okny do zahrady o ploše 22 metrů čtverečních. Společnost mohla používat i přilehlý vstupní průchozí (obývací) pokoj, oddělený posuvnými dveřmi, který měl necelých 18 metrů čtverečních. Po sňatku domácího pána v roce 1935 a po úpravách vilky pro rodinný život byl pátečníkům vyhrazen proslulý prostor v podkroví. Plocha pokoje pro pátečníky s dispozicí do písmene „L“ byla přes 26 čtverečních metrů. Počítáme-li pro zjednodušení s jedním metrem pro dvě osoby, mohlo po obvodu místnosti v přízemí mimo dveře usednout asi třicet osob. V podkroví vedou propočty po vyloučení blokace komunikačních tras k počtu kolem třiceti pěti osob. *Čapek přirozeně nabídl pátečníkům i zahradu kolem domu, ale komfort venkovního posezení se prý neosvědčil. Pátečníci na zahradě vysadili ještě ve dvacátých letech břízy.*

Karel Čapek zval pátečníky k sobě domů, protože soukromí vyhovovalo po všech stránkách diskusi, kterou hostitel očekával, otevřeně, nerušeně.

Václav Ledvinka

PRAHA V ROCE NULA

**STAV HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY NA KONCI KOMUNISTICKÉ ÉRY
A CESTA K SAMETOVÉ REVOLUCI**

Stručná rekapitulace vývoje Prahy v období tzv. normalizace od roku 1969 až do vítězství sametové revoluce po 17. listopadu 1989 byla napsána v roce 1999 a v roce 2008 upravena do podoby úvodní kapitoly publikace, jež měla být vydána na počest 20. výročí sametové revoluce. K vydání knihy však nedošlo a text je publikován poprvé na tomto místě. K jeho zveřejnění přivedla autora úvaha o potřebnosti zpřístupnění obdobných svědectví nejen jako zdroje údajů o historických událostech samých, ale také jako dokladu o reflexi a hodnocení událostí novodobých českých dějin jejich přímými účastníky a pamětníky.

Město Praha normalizačního období (1969–1989) je ve stati reflektováno jako velkoměsto o několika podobách. Jeho nejvíce propagovanou tváří bylo „vzorné socialistické velkoměsto“ v podobě nově budovaných panelových sídlišť a satelitních měst, v nichž nalezlo bydlení asi 400 000 obyvatel milionové metropole. Problémem byla nízká urbanistická a architektonická kvalita těchto sídlišť, jejich redukce na funkci pouhých nocleháren a téměř naprostá absence infrastrukturní tzv. terciální sféry (služby, kultura, příjemné životní a přírodní prostředí). Druhou tvář Prahy tvořil věnec vnitřních předměstí, tedy městské zástavby z 19. a první poloviny 20. století. Nájemní (činžovní) domy i soukromé vily v těchto předměstích, stejně jako v centru města, byly v padesátých letech 20. století z velké části vyvlastněny a zestátněny, soukromé firmy byly likvidovány a běžný život v ulicích do značné míry umrtven. Normalizační městská správa věnovala úsilí pouze realizaci důležitých průmyslových a dopravních investic a výstavbě či obnově některých solitérů (metro, Nuselský a Barrandovský most, obchodní domy Kotva a Máj, Palác kultury, generální oprava Národního divadla). Nedokázala však zajistit běžnou údržbu a zastavit nezadržitelné chátrání celých domovních bloků

a městských čtvrtí. Praha tak stále více nabývala vzhledu neudrženého a zchátralého města. To platilo též o nejvýraznější tváři Prahy, o jejím historickém jádru. Z jeho ulic a náměstí v kontrastu s neopakovatelným panoramatem a krásnými solitéry Karlova mostu, Malé Strany a Pražského hradu vyzářovala omšelost a nostalgie hodná děl slavného pražského rodáka Franze Kafky.

V těchto kulisách se odehrával každodenní život Pražanů, který byl po obnovení důsledné politicko-policejní kontroly všeho veřejného dění v roce 1969 ve znamení nucené vnější názorové unifikace, potlačování jakéhokoli náznavu názorové plurality a nepřípustnosti jakékoli odlišnosti od oficiálního politického kurzu čistkami „normalizované“ komunistické strany. Odpor proti vládnoucím poměrům až do roku 1988 veřejně vyjadřovaly pouze izolované skupiny disidentů. Teprve v důsledku stále zjevnější všeobecné stagnace systému a pod vlivem politických změn v SSSR a v dalších zemích východního bloku došlo od jara 1988 ke změně situace také v Československu a v Praze. Skrytá opozice začala přerůstat ve veřejné demonstrace proti režimu, které nezastavily ani změny ve vedení komunistické strany a na pražské radnici ani stále častější násilné zásahy bezpečnostních sil. Od tzv. Palachova týdne v lednu 1989 vývoj v Praze nezadržitelně směřoval k pádu totalitního komunistického režimu. V závěru text podává výčet událostí sametové revoluce, které 1. února 1990 vyústily v ustavení nové demokratické samosprávy hlavního města Prahy v čele s primátorem Jaroslavem Kořánem.

PRAŽSKÝ SBORNÍK HISTORICKÝ

THE PRAGUE HISTORICAL REVIEW

XLVII

Šéfredaktorka Olga Fejtová.

Výkonní redaktori Jiří Pešek a Nina Lohmann.

Redakční a jazyková úprava Jaroslav Havel a Nina Lohmann.

Překlad abstrakt a klíčových slov do angličtiny David Gaul.

Překlad resumé do němčiny Nina Lohmann.

Vydal Archiv hlavního města Prahy,
Archivní 6, 149 00 Praha 4 – Chodov,
<http://www.ahmp.cz>,
ve spolupráci s

Nakladatelstvím Pavel Mervart,
P. O. Box 5, 549 41 Červený Kostelec.

Sazba a předtisková příprava Pavel Mervart.
Grafická úprava Nina Lohmann a Markéta Růčková.

Obálka a ražba Markéta Růčková.

Vytiskla Akcent tiskárna Vimperk, s. r. o.

Vydání první, náklad 400 výtisků.

Počet stran 670 (text) + 14 (obrazová příloha),

19 vyobrazení, z toho 3 barevná.

ISBN 978-80-86852-88-1 (Archiv hl. města Prahy)

ISBN 978-80-7465-439-8 (Pavel Mervart)

ISSN 0555-0238